

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2012

Daniela Stehlíková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Dějiny Řádu svatého Lazara Jeruzalémského

Daniela Stehlíková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Dějiny Řádu svatého Lazara Jeruzalémského

Daniela Stehlíková

Vedoucí práce:

Mgr. Filip Velímský, Ph.D.

Katedra antropologických a historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 VZNIK A DĚJINY ŘÁDU	3
2.1 Vznik rytířských řádů.....	3
2.2 Vznik a rané dějiny řádu sv. Lazara Jeruzalémského	4
2.3 Řádová pravidla a statuty	17
3 PŮSOBENÍ ŘÁDU V ČESKÝCH ZEMÍCH	20
3.1 Lazariáni v Českých zemích	21
3.2 Špitální kostel sv. Lazara	25
3.3 Další místa spjatá s činností řádu	32
4 PŮSOBENÍ ŘÁDU V DNEŠNÍ DOBĚ	36
5 ZÁVĚR.....	39
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	40
7 RESUMÉ	43
8 PŘÍLOHY	45

1 ÚVOD

Hlavním cílem této práce je podat ucelený obraz dějin řádu svatého Lazara Jeruzalémského v Českých zemích, revidovaný historickou kritikou. Dále se zde pokusím shrnout obecné řádové dějiny a vyložit jejich členění. Součástí mé práce bude také zhodnocení dosavadního zpracování tématu v rámci české historiografie a komparace poznatků jednotlivých autorů. Ve svém studiu jsem se snažila jít až na úroveň primárních pramenů a provést jejich komparaci s encyklopedickými souhrny.

Námět jsem si zvolila ze dvou hlavních důvodů. Prvním důvodem je fakt, že se o téma rytířských řádů již delší dobu aktivně zajímám. Mezi hlavní objekty mého zájmu patří především řád Templářů, který je ale v dnešní době díky vysoké míře jeho medializace tématem již mnoha děl a studií. Jako alternativu jsem tedy volila řád svatého Lazara Jeruzalémského, který se ukázal být v české historiografii zpracován zatím jen velmi nedostatečně. Nabízel se tedy jako ideální téma mé bakalářské práce.

Práce čerpá z četné řady pramenů a literatury, které jsou si svým obsahem většinou dost podobné. Tato skutečnost je dána tím, že neexistuje příliš současných děl a prací, které by se tímto tématem zabývaly. Mezi zdroje této práce nakonec z velké části patří sekundární literatura, tedy encyklopedické souhrny, monografické publikace i množství odborných článků. Mezi hlavní zdroje, které se staly informačním základem mé práce, patří především „*Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*“ autora M. M. Bubena a „*Encyklopedie českých klášterů*“ trojice autorů P. Vlčka, P. Sommera a D. Foltýna. Další autor, jehož pojednání se velmi významně podepsala na podobě mé práce, je J. Suchánek.¹

¹ Další dva tituly uváděné v původním konceptu práce, konkrétně: HANZALOVÁ, H. a KARLOVSKÝ, A. F. J. *České velkopřevorství vojenského a špitálního řádu rytířů sv. Lazara Jeruzalémského*. Zürich, 1980 a HEROUT, J. Ještě k historii a ikonografii kostelíků sv. Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní vědy historické*.

Aby byla práce pro čtenáře dostatečně přehledná rozhodla jsem se ji rozčlenit do tří základních částí, dle dějinného vývoje řádu. První část se tedy zabývá vznikem a ranými dějinami řádu v zahraničí. Ve druhé části se práce podrobněji zaměřuje na působení řádu v Českých zemích a místa spjatá s jeho zdejší činností. Působení řádu v současnosti zpracovává část třetí a tedy poslední.

Tato práce má čtenáři ukázat všechny vzestupy, pády i zásluhy řádu sv. Lazara Jeruzalémského se zaměřením na jeho působení v našich zemích. Má informovat o tom, jak vznikly i jiné rytířské řády, co prospěšného za dobu své existence vykonaly a co vykonávají pro společnost dodnes.

2 VZNIK A DĚJINY ŘÁDU

2.1 Vznik rytířských řádů

Řeholní společenství různých forem a typů, jejichž členové zasvěcují svůj pozemský život Bohu, respektive službě Boží, provázejí křesťanství již od samých počátků. Jejich společným znakem bývá především snaha o dodržování základních evangelijních řádů čistoty, chudoby a poslušnosti a vedení společného života v bratrské lásce po vzoru Ježíše a apoštolů. Podle míry odevzdání se jedince se tato společenství dělí na řeholní řády, ve kterých jsou skládány tzv. slavné sliby², a řeholní kongregace, kde jsou uzavírány sliby jednoduché. Další přirozené rozčlenění řeholních společenství probíhá na bázi vzájemného oddělení odlišných pohlaví na separátní mužské a ženské komunity. Neméně důležitým dělícím kritériem pak bývá ve stanovách deklarované poslání a zvolený způsob života, zejména míra izolace od světského prostředí a laické společnosti.³

Jednou ze specifických forem řeholních řádů jsou řády rytířské, které mají svým charakterem blízko k řádům křižovnickým a špitálním. Jejich vznik je úzce spjat s érou křížových výprav⁴ a bojem za znovuzískání Jeruzaléma z muslimského područí. Na rozdíl od dříve v Evropě známých řeholních řádů (benediktýnů, cisterciáků, premonstrátů), které preferovaly život v kontemplaci, bylo hlavním cílem nově vzniklých rytířských řádů zajistit vojenskou ochranu a špitální péči poutníkům do Svaté země. „*Tyto cesty byly dlouhé, náročné a nebezpečné a často docházelo ke střetu s muslimským obyvatelstvem.*“⁵ Právě nošení zbraně a přímá účast v bojích s nevěřícími odlišovaly členy těchto řádů od ostatních monastických

² Nejstarší instituty jsou označovány jako řády, novověké řeholní společnosti nesou označení kongregace. Řádem je řehole, kde se skládají tzv. slavné sliby, v kongregaci se skládají sliby jednoduché. Rozdělení má dále historický význam.

³ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1998, s. 10.

⁴ Tamtéž.

⁵ LOBKOWICZ, F. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha : Libri, 1998, s. 16.

komunit.⁶ Vnitřně byly tyto řády, řídící se řeholí sv. Augustina,⁷ členěny na rytíře, řádové duchovní a laické bratry.⁸

Mezi nejstarší rytířské řády, které se zrodily po roce 1099 ve Svaté zemi, patřili johanité (pozdější maltézští rytíři), templáři a němečtí rytíři. Další uplatnění našly rytířské řády nejprve na Pyrenejském poloostrově, kde se zapojily do probíhající rekonkvisty.⁹ Mezi další místa, kde se tyto rytířské řády uplatnily, patřilo v té době stále ještě pohanské Pobaltí. Některé z řádů později svou činnost více orientovaly na oblast duchovní péče a charitu. Řády postupně zanikaly rušením, slučováním či přeměnou v řády státní nebo v rytířské společnosti. Nejvýznamnějším doposud fungujícím rytířským řádem jsou maltézští rytíři, kteří mají mezi současnými řeholními řády naprosto výsadní postavení jako řád s mezinárodně uznávanou suverenitou.¹⁰

2. 2 Vznik a rané dějiny řádu sv. Lazara Jeruzalémského

Dějiny samotného řádu provází mnoho temných míst, dohadů a spekulací. S naprostou jistotou ale víme, že vznikl v době křížových výprav v Jeruzalémě a stejně jako ostatní rytířské řády se vyvinul ze společenství, které se zabývalo především péčí o nemocné poutníky, později rytíře, zraněné při obraně Svaté země. Řád se hlásil ke špitálu pro malomocné, který v Jeruzalémě existoval již dávno před zřízením křesťanského království, byl původně spravován arménskými mnichy baziliánské regule¹¹ a církevně podléhal řecko–melchitskému patriarchovi jeruzalémskému.¹² Mniši zde byli oděni do černých plášťů se zeleným křížem. Tato mnišská

⁶ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1998, s. 43.

⁷ Sv. Augustin, kněz původem z dnešního Alžírsko, který pojem „sluha Boží“ ztotožnil s pojmem „mnich“ a rozšířil tuhle myšlenku mezi celou společnost mnichů i mnoho řeholních kanovníků.

⁸ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1998, s. 10.

⁹ Na Pyrenejském poloostrově, kde docházelo k postupnému znovudobývání muslimských území, vznikly nejprve ve 12. století řády calatravský a svatojakubský. Roku 1312 pak aragonský král Jakub II. založil řád Panny Marie z Montesy a Diniz, král portugalský, řád Kristův.

¹⁰ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1998, s. 10.

¹¹ Baziliánská řehole je soupis řeholních pravidel sv. Basila Velikého. Ten je považován za otce východního mnišství, byl jmenován biskupem v rodné Cézareji (Turecko). Tento soupis pravidel vznikl kolem roku 400.

¹² KARLOVSKÝ, A. F. J. Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. *Nový život*. Řím, 1974, s. 41.

forma je považována za prvotní formu řádu. Podle některých pramenů řád již ve své rané době působil také v Řecku, Cařihradě a na Kypru. Dále tyto prameny udávají, že základem pro pojmenování řádu se stal starofrancouzský výraz „les Lazes“, což bylo označení Arménů nebo Gruzínců.¹³ Tento špitál je poprvé zmiňován již roku 125 před Kristem a za jeho zakladatele je považován Jan Hyrcanus, syn Šimona (Judy) Makabejského, který byl v té době povolán vládnout v Jeruzalémě.¹⁴

První konkrétnější informace o počátcích a fungování mladší varianty řádu svatého Lazara Jeruzalémského přináší Jan vévoda normandský. Jeho kronikáři uvádějí, že řád byl založen roku 72 po Kristu za vlády císaře Vespasiána. Papež Pius IV. se ve své bule z počátku 16. století zmiňuje o „charitativních“ rytířích, především lazariánech, jejichž společenství se od dob sv. Basila Velikého (330 – 379), papeže sv. Damasa I. (366 – 384) a dalších rozšířilo po celém světě. Sami rytíři řádu sv. Lazara pak na základě tohoto tvrzení považovali sv. Basila (biskupa v Caesareji¹⁵) za zakladatele svého řádu.¹⁶

Na základě svědectví sv. Řehoře Naziánského, přítele Basila a též raně křesťanského teologa, se dozvídáme o zřízení velkého leprosária roku 369, jehož původcem byl údajně právě sv. Basil.¹⁷ Existence leprosária v Jeruzalémě je doložena přibližně od roku 500 do roku 800 za vlád byzantských císařů Justiniána, Heraclia a císaře římského Karla Velikého.¹⁸ A protože hlavním cílem řeholníků byla od počátku především péče o malomocné, kteří museli být pro nebezpečí infekce izolováni, stálo jejich leprosarium mimo městské zdi, za hradbami Caesareje. Zde mu trvale

¹³ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 45.

¹⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 158.

¹⁵ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 45.

¹⁶ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 158.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

hrozilo nebezpečí napadení, proto byli nuceni nejen nemocní rytíři, ale i personál na svou obranu nosit zbraně a při nedostatku vojáků se i oni účastnili bojů za udržení svatých míst. Tak došlo pozvolna k přeměně bratrstva na vojenské sdružení, což bylo také později v roce 1115 potvrzeno i bulou papeže Paschala II., která se tak stala jedním ze stěžejních dokumentů spojených s činností řádu. Tak bylo bratrstvo přeorganizováno, zlatinizováno a místo řehole sv. Basila mu byla určena řehole sv. Augustina.¹⁹ „*Tímto aktem nastalo druhé údobí vývoje řádu jako milice malomocných rytířů.*“²⁰

Při dobytí Jeruzaléma křižáky roku 1099 tam byla údajně nalezena tři různá špitální zařízení: špitál sv. Lazara za hradbami, špitál Santa Maria Latina (respektive špitál sv. Jana) a ženský špitál sv. Máří Magdaleny. Dohromady tyto tři výše jmenované špitály tvořily souhrnnou instituci jménem Jeruzalémský špitál, v jehož čele stanul Gérard, nesprávně nazývaný Gérard Tanque. Kvůli špitálu pro malomocné, který musel být veden odděleně, se později každá z těchto tří institucí zaměřila na své vlastní úkoly a vytvářela oddělená bratrstva.²¹

Na úplné osamostatňování řádu sv. Lazara měla vliv hlavně skutečnost, že do něho vstupovali leprou onemocnělí rytíři z ostatních řádů. Rytíři, kteří byli následkem svého onemocnění vyřazeni z normální společnosti až na její okraj, našli útočiště pouze ve špitálu sv. Lazara. To si lze ověřit například na pravidlech templářů, která obsahují ustanovení o tom, že leprou nemocní templáři musejí přestoupit k Lazarovým rytířům. Ti se v bojích proslavili hlavně pod vedením jeruzalémského krále Balduina IV., účastnili se například bitvy proti mamelukům sultána Saladina v bitvě u Montgisardu 25. listopadu 1177, kde spolu s templáři dobyli velmi slavné

¹⁹ KARLOVSKÝ, A. F. J. Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. *Nový život*. Řím, 1974, s. 41.

²⁰ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 46.

²¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 158 - 159.

vítězství. Dále jim byla také svěřena obrana hradů Kharbet el Zeitha a Madjel el Djemeriah. Král Balduin IV. později sám leprou onemocněl.²²

Řád se těšil z přízně nejen jeruzalémských králů a ostatních řádů, o čemž svědčí množství darů a majetkových držeb v Jeruzalémě, Ramě, Tiberiadě, Betlemu aj., ale povšiml si ho i francouzský král Ludvík IV. Ten vzal roku 1149 s sebou do Francie dvanáct jeho členů a o pět let později jim daroval románskou královskou falc v Boigny u Orléansu, kde později vzniká trvalé sídlo řádu i jeho velmistra. V té samé době pak vznikají první komendy lazariánů i v Anglii.²³ Příchod řádu do Evropy nezměnil nic na jeho poslání, i zde byla jeho předním úkolem péče o malomocné, ke které se postupně přidala také špitální péče o jinak zdravotně postižené, jako jsou tělesně handicapovaní, lidé postižení cholerou nebo jinými „morovými“ onemocněními.²⁴

Po roce 1187, kdy Saladin dobývá Jeruzalém, se řád dočasně usazuje v Akkonu, opět před hradbami, kde zřizuje špitál a kostel. Současně spravuje i předměstí Montmusard, kde má přístup k pobřeží, chráněnému dvěma věžemi; zde také udržuje lodní dopravu. „V té době řád disponoval malou flotilou, která zabezpečovala dopravu mezi Akkonem a některými evropskými přístavy.“²⁵ Roku 1244 poté dochází k tragické bitvě u Gazzy, ve které většina členů rytířských řádů včetně těch od sv. Lazara padla nebo byla zajata. Řád po této tragédii opouští Palestinu a stahuje se natrvalo do Evropy, o návrat se jeho rytíři pokoušejí až v rámci vojska vedeného francouzským králem Ludvíkem IX. při VI. křížové výpravě, která nakonec zamířila do Egypta. Pokus je ale neúspěšný a Ludvík IX. je r. 1250 v bitvě

²² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 159.

²³ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 46.

²⁴ KARLOVSKÝ, A. F. J. Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. *Nový život*. Řím, 1974, s. 41.

²⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 159 - 160.

u Mansurah poražen. Podle „Historia Anglorum“ v této bitvě padlo mnoho rytířů řádu sv. Lazara.²⁶

Roku 1253 dochází ke změně v organizaci řádu, když papež Innocenc IV. zvláštní bulou povolil zvolit si za velmistra zdravého rytíře. O dva roky později potom papež Alexandr IV. lazariánským rytířům úředně potvrdil augustiniánskou řeholi, která jim byla určena už v 11. století.²⁷

Když na Akkon zaútočili Turci, byl rozdělen na čtyři části a lazariáni v něm bojovali po boku templářů. Roku 1291 byl však dobyt a rytíři řádu, kteří přežili, se uchýlili na Kypr a posléze do Francie.²⁸ Právě zde se začíná psát další historická etapa v dějinách řádu.

Po opuštění Palestiny rozšiřuje řád své působení v Evropě. S tím, jak se zde především při obchodních cestách rozšiřovalo malomocenství, vzrůstal i počet leprosárií tak, že počátkem 13. století jich bylo jen ve Francii na dva tisíce a v celé Evropě počty dosahovaly až devatenácti tisíc nemocnic pro postižené leprou.²⁹

Do Francie přišli první rytíři Řádu sv. Lazara v roce 1149. V Paříži se dodnes nachází čtvrt', nazvaná po nich „St. Lazare“.³⁰ V červenci roku 1308 vydal francouzský král Filip IV. Sličný v Poitiers dekret, jímž vzal lazariány pod svou ochranu. Rytíři řádu sv. Lazara tak od té doby stanuli pod dědičnou ochranou a patronátem koruny sv. Ludvíka³¹. Všichni králové Francie od té doby dědičně užívali ve velké tituluře označení „Ochránce

²⁶ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 46.

²⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 160.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 46.

³⁰ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 161.

³¹ Ludvík IX. Francouzský byl od roku 1226 francouzský král z dynastie Kapetovců. Zúčastnil se dvou křížových výprav, provedl mnoho reforem francouzského království a roku 1298 byl pro svůj příkladný život plný odříkání svatořečen.

řádu sv. Lazara“, a to až do revoluce v roce 1830.³² Ludvík XVI. a Ludvík XVIII. byli před svým nastoupením na trůn dokonce velmistry.³³ S tím, jak postupem času v Evropě ubývá malomocných, zaměřuje se zdravotní péče řádu především na armádu a válečné loďstvo. Odtud také pochází slovo lazaret, které chápeme ve smyslu vojenské polní nemocnice a které se postupem času stalo mezinárodním pojmem.³⁴

V průběhu patnáctého století bylo vydáno několik papežských bul, které nařizovaly různé reorganizace uvnitř řádu, většinou ale tato nařízení z různých důvodů provedena nebyla. Některé prameny říkají, že bohatství řádu, zvláště v Itálii, a s tím spojený jeho morální úpadek v kombinaci se zájmem papežů rozšířit postavení velmistra maltézských rytířů vedly v roce 1489 k vydání buly, kterou se zrušil řád sv. Lazara a řád Božího hrobu a jejich statky přešly v majetek již jmenovaného řádu Maltézských rytířů. Tato bula vydaná papežem Innocencem VIII. byla však realizována pouze na italském území.³⁵

Ve Francii reorganizace proveditelná nebyla z toho důvodu, že řád se nacházel pod ochranou koruny. V Sicilském království platili lazariáni maltézským rytířům jen tribut, ale například v Duryňsku na ně byla část majetku řádu opravdu převedena. V té době byli velmistry řádu tak jako tak příslušníci řádu maltézských rytířů, nazývaného taktéž johanité, například François d'Amboise, který byl synovcem velmistra johanitů Amaury d'Amboise.³⁶

Jen o pár let později v roce 1505 byla papežem Juliem II. vydána bula, která měla opětovně slučovat řád sv. Lazara tentokrát s řádem sv.

³² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 161.

³³ KARLOVSKÝ, A. F. J. *Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři*. Nový život. Řím, 1974, s. 41.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ SUCHÁNEK, J. *O řádu svatého Lazara*. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 48.

³⁶ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 161.

Jana, ani toto opatření ale nebylo kvůli odporu Francie proveditelné. Podle konkordátu³⁷ papeže Lva X. a francouzského krále Františka I. z roku 1517 se velmistrovství řádu sv. Lazara stalo francouzskou prelaturou³⁸ s právem krále jmenovat preláty. Tento krok významně posílil protektorství koruny nad řádem. Ve stejném roce také došlo k odtržení italského převorství v Capui od hlavní komendy v Boigny, čímž dochází k rozdělení řádu na italskou a francouzskou větev.³⁹

V roce 1572 ustanovil papež Řehoř XIII. velmistrem odtržené italské větve v Capui vévodu savojského Emanuela Philiberta III. a jeho nástupce, zároveň určil členům řádu cisterciáckou řeholi. Stejnou bulou, kterou bylo převorství v Capui dáno savojskému domu, byly španělské državy převedeny pod španělskou korunu. To se nelíbilo francouzskému králi, který tvrdil, že velmistrovství podléhá jemu, protože hlavní sídlo řádu se nalézá v jeho zemi. Tak se tedy řád rozčlenil na tři větve – francouzskou, savojskou a španělskou.⁴⁰

V důsledku reformačního úsilí a neschopnosti některých zemí shodnout se s katolickou církví docházelo v průběhu 15. a 16. století k zabavování nebo ničení řádového majetku.⁴¹ Především v Anglii, Německu a Švýcarsku protestantští panovníci ve svých zemích řád zrušili a zabavili veškerý jeho majetek. Ve své původní podobě tedy řád přežil jen ve Francii, a tak musel velmistr François Salviatti zachránit jeho mezinárodní charakter přijetím několika cizozemců.⁴²

³⁷ Konkordát je mezinárodní smlouva uzavřená mezi Svatým stolcem a jiným státem. Většinou řeší práva, záležitosti a svobody vyznání pro katolickou církev v daném státě.

³⁸ Prelatura je instituce římskokatolické církve, která není ani místní církví, ani řeholním institutem zasvěceného života, ale stojí někde na pomezí mezi nimi. Je vyňatá z pravomoci ordináře místní církve daného území.

³⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 161.

⁴⁰ Tamtéž. s. 162.

⁴¹ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 41.

⁴² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 162.

„K podstatné změně ovšem došlo roku 1607 za vlády Jindřicha IV., který ve snaze jevit se pravověrným katolickým panovníkem, založil řád Panny Marie Karmelské a následujícího roku tento řád spojil s řádem sv. Lazara.“⁴³ Oba tyto řády byly chápány jako rytířské, nikoliv královské, protože král byl pouze jejich protektorem. A protože nešlo o královský řád, nebyl formálně zrušen ani za francouzské revoluce, a tak tohle spojení trvalo až do roku 1830. Řádům zůstala jejich úloha, měly nadále pečovat o špitály a lazarety. I když si řád sv. Lazara zachoval svou paralelní existenci, k některým úpravám přece jenom dojít muselo. Tyto úpravy se týkaly především dekorací, které novému spojení nevyhovovaly. Velmistr řádu sv. Lazara se tak současně stal i velmistrem nového řádu Panny Marie Karmelské.⁴⁴ A protože velmistrem byl Philibert markýz de Nerestang, od roku 1612 sídlili všichni velmistři v Paříži. Obvykle se jimi stávali královští oblíbenci, nejprve markýzové de Nerestang v dědičné posloupnosti, poté ministři vlády království a od roku 1720 pak princové královské krve. I volba velmistrů z těchto kruhů se později promítla do úpravy řádových dekorací.⁴⁵

Na svém vrcholu se řád ve Francii ocitl za vlády Ludvíka XIV., který z něj prakticky vytvořil něco jako dnešní ministerstvo zdravotnictví a připojil k němu majetky mnohých místních nadací a vyhaslých řádů. Řád měl za úkol spravovat nová leprosária, hospitály a nemocnice.⁴⁶ V 17. století vzrostl vojenský význam řádu, který se promítl do zřízení královské námořní akademie v rue Saint Claude roku 1677. Příslušníci řádu se dokonce pod vlastní vlajkou zúčastnili námořní expedice k Nigeru a ve službách koruně v bitvách padli velmistři Claude de Nerestang a jeho syn Charles. Řád v této době vlastnil dvě fregaty⁴⁷ „Saint Lazare“ a „Notre Dame du Mont Carmel“ a

⁴³ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 43.

⁴⁴ SUCHÁNEK, J. Královské řády Francie. *Heraldická ročenka*, Praha : Heraldický klub České numismatické společnosti, 1977, s. 61.

⁴⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 162.

⁴⁶ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 49.

⁴⁷ Fregata je trojtěžňová plachetnice, menší doprovodná loď.

později dokonce flotilu deseti lodí. Roku 1693 provedl velmistr markýz de Dangeau řádovou reformu, vznikly tak další komendy například ve Španělsku a dnešní Belgii, členy řádu se stali nově i Dánové, Poláci, Sasové, Skotové, Švédové nebo Španělé. Téhož roku také markýz přemístil generální kapitulu do Paříže.⁴⁸

10. 12. 1772 dochází bullou *Militarium Ordinum Institutio* papeže Klementa XIV. k sekularizaci dvojřádu sv. Lazara a sv. Panny Marie Karmelské. V témže roce daroval řádu korunní princ Ludvík XVI., jako jeho velmistr, statky dvou zrušených řádů, totiž řádu sv. Ducha a sv. Rufa. Dochází také k menším organizačním změnám, když byl počet rytířů snížen na pouhou stovku a kategorie *rytířů z milosti a ozbrojených bratří* řádu byly zrušeny úplně.⁴⁹

Roku 1791 byl řád dekretem Ustavujícího národního shromáždění, jako všechny královské a rytířské řády, zrušen, ač už byl vlastně řádem laickým. „(...)byla zrušena privilegia řádu a vyvlastněn jeho majetek a sídlo velmistra v Boigny bylo vypáleno a zůstalo už v troskách.“⁵⁰ Majetky řádu byly o rok později dekretem Národního shromáždění zabráný. Záchranu našli lazariáni ve velmistru Ludvíkovi hraběti z Provence (potomní Ludvík XVIII.), který těsně před jeho zrušením oddělil řád sv. Lazara od řádu sv. Panny Marie Karmelské a po jeho zrušení ho dál řídil v emigraci. Díky své pozici v čele řádu mohl získávat politické spojence, jako například ruského cara Pavla I., jeho syna Alexandra I., nebo velkoknížete Konstantina. Car Pavel I., který měl řády obecně ve velké oblibě, byl prohlášen i velmistrem johanitů. Kromě zmíněných panovníků se členy řádu v této době stali například i hrabě Alexandr Suvorov, hrabě Mikuláš Saltykov, hrabě Grigorij

⁴⁸BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 162 – 163.

⁴⁹DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 44 - 46; BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 163.

⁵⁰SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 49.

Kutšev, nebo švédský princ Frederick-Adolf (později nazýván Gustav IV.). Tak se vedle stávajících členů řádu, katolíků, stali členy i pravoslavní a luteránští rytíři.⁵¹

Po tom, co roku 1814 nastoupil Ludvík hrabě z Provence na královský trůn, musel složit úřad velmistra řádu a stal se tak pouhým jeho protektorem. Roku 1830 se řád shodou okolností ocitl ve zdánlivém ohrožení. Na trůn totiž nastoupil Ludvík Filip I. jako nástupce Karla X., který byl při červencové revoluci vyhnán z Francie. Ludvík dal krátce po svém zvolení zrušit všechny královské řády, s jedinou výjimkou Čestné legie. Tohle rozhodnutí ale řád sv. Lazara ještě nijak neohrozilo, jelikož se stále nacházel pod ochranou královského domu.⁵²

V opravdovém ohrožení se ocitl až o šest let později, po smrti Karla X., posledního dědičného protektora řádu. Řád už tehdy tvořilo pouze 26 rytířů, kteří se nyní ocitli bez jakéhokoliv ochránce.⁵³ Tyto zlomové okamžiky mají většinou za následek návrat přeživších ke svým kořenům. Tak tomu bylo i v případě rytířů sv. Lazara. Hlavním impulsem k tomu bylo zničení proslulého kláštera na hoře Karmel ve Svaté zemi roku 1826. Za účelem jeho znovuoobnovy byl r. 1844 zřízen výbor, v jehož čele stanul právě rytíř řádu sv. Lazara. Řád se tak opět vrátil do země svého vzniku, v níž zároveň našel oporu. Řeckokatolický melchitský patriarcha Antiochie a celého Orientu, Alexandrie a Jeruzaléma Maxim III. Mazloum se stal na žádost řádové rady roku 1847 duchovním protektorem řádu.⁵⁴

Italská větev řádu byla v osmnáctém století spojena s mauricijským řádem v řád sv. Mauricia a sv. Lazara. Tento řád založil sardinský král Viktor Emanuel I. původně výhradně pro katolickou šlechtu, po roce 1831 se však

⁵¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 163.

⁵² Tamtéž. s. 163 - 164.

⁵³ Tamtéž. s. 164.

⁵⁴ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 49.

stal obecným záslužným řádem. Po roce 1867 pak fungoval jako záslužný řád sjednoceného italského království.⁵⁵

Po smrti patriarchy Cyrila VIII. v roce 1916, který svěřil pravomoci duchovního protektora správní radě, ho na jeho postu od roku 1926 vystřídal Cyril IX. Mogabgab, který upravil a doplnil řádová pravidla. O pouhých pět let později byl ale z politických důvodů nucen vzdát se titulu ochránce řádu, ponechal si pouze čestný titul duchovního protektora. Nejvyšší řádová rada si roku 1930 do svého čela, s provizorním titulem generálního místopředsedy, zvolila španělského prince Francisca z Bourbonu, vévodu sevillského. Ten přijal volbu pouze pod podmínkou, že získá svolení od svého bratrance krále Alfonse XIII., čímž došlo ke znovusjednocení francouzské a španělské větve řádu sv. Lazara.⁵⁶ Od roku 1928 s požehnáním papeže Pia XI.⁵⁷ a za vlády vévody sevillského rychle rostly řádové organizace v různých státech Evropy i v Americe. Řád se opět vrátil ke své původní práci - boji proti malomocenství a zřizuje nová leprosária v Africe, Asii i Jižní Americe. Nejlepším důkazem toho, jak záslužnou práci lazariáni v té době vykonávali, je řada oficiálních uznání, kterých se jim dostalo nejen od vlád rozvojových zemí, ale i od vlády francouzské a španělské.⁵⁸

O rozvoj řádu se zasloužila mimo jiné i řada významných osobností přední evropské aristokracie, z nichž stojí za zmínku například princ Alfons Bourbonský ze Španělska, Georg velkovévoda Meklenburský z Německa, Karel kníže Schwarzenberg z původního Československa, princ Gian-Giacomo Borghese z Itálie, hrabě Jan Zamoyski z Polska, markýz

⁵⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 162.

⁵⁶ Tamtéž. s. 164.

⁵⁷ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 49.

⁵⁸ KARLOVSKÝ, A. F. J. Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. *Nový život*. Řím, 1974, s. 41.

de Quadalupe de Santa-Fe z Mexika a baron Woldemar de Barkow ze Spojených států amerických.⁵⁹

Během druhé světové války byla činnost řádu na krátkou dobu utlumena. Po skončení války však začal brzy fungovat zase jako dřív, byla obnovena špitální služba i poskytování pomoci všem potřebným. Po smrti vévody sevillského nastupuje jeho syn Francisco Enrique Bourbonský, který se stal v pořadí již 45. velmistrem řádu. „*Za strategický cíl řádových iniciativ byl vyhlášen boj a potlačení výskytu malomocenství v Africe, Asii a Latinské Americe.*“⁶⁰ Po roce 1961 potom dochází k obnovení řádových provincií ve Skotsku a v Anglii a k zřízení úplně nových v Irsku, Kanadě, Jihoafrické republice, Spojených státech amerických, na Novém Zélandu a Maltě. Nově vznikají též delegace v Rhodesii a Austrálii, čímž se řád rozšiřuje o členy episkopální a anglikánské církve.⁶¹

Po celých jednatřiceti letech, kdy se poslední duchovní ochránce řádu musel vzdát této hodnosti, se v roce 1965 konečně našel jeho nástupce. Maximos IV. Saigh, řeckokatolický patriarcha melchitský Antiochie a celého orientu, Alexandrie a Jeruzaléma, kardinál Svaté církve římské, se rozhodl znovu převzít hodnost duchovního ochránce lazariánů. V této pozici však nevydržel dlouho, jen dva roky poté umírá a jeho nástupcem se stává Maximos V. Hakim.⁶²

V roce 1967 řád spravoval leprosária ve Španělsku, kde byla také konečně uznána jeho suverenita.⁶³ V březnu téhož roku bylo magistrální sídlo řádu přeloženo opět do Boigny, přestože generální správa a velké kancléřství zůstaly nadále v Paříži. Téhož roku byl na pozici 46. velmistra

⁵⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 164.

⁶⁰ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 51.

⁶¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 165.

⁶² Tamtéž.

⁶³ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 49.

zvolen princ Charles Philippe z Orleansu, jeho volba ale znamenala spíše jakýsi protest proti stávajícímu velmistrovi, kterým byl Karel Filip Bourbonský, vévoda z Nemours. Ještě než generální kapitula stihla v roce 1970 Karla Filipa sesadit, stačil stanovit, že velkokancléřství řádu nemá být v žádné velké evropské metropoli, a určil za jeho sídlo Maltu. Díky sporné situaci uvnitř řádu se jeho členové rozdělili na přívržence starého velmistra a přívržence pařížské administrativy s jejím novým velmistrem. Tahle patová situace trvala celých osm měsíců až do října 1970, kdy se vlády ujal Don Francisco de Borbón, vévoda Sevillský. O tři roky později byl potvrzen jako 47. velmistr a ještě téhož roku byl slavnostně inaugurován na hradě Castello Lanzun na Maltě.⁶⁴

V srpnu 1976 se v Kanadě konalo shromáždění části řádu, na němž byl v Quebecu prohlášen velmistrem Pierre de Cossé vévoda de Brissac. Tímto aktem bylo dovršeno to, co už jednou z historie řádu známe, došlo k opětovnému rozdělení řádu na španělskou a francouzskou větev. Když vévoda de Brissac roku 1986 na svůj post rezignoval, zvolila generální kapitula při příležitosti celosvětového shromáždění a kongresu, nazvaného Reunion, ještě též rok velmistrem jeho syna Francois de Cossé, markýze de Brissac.⁶⁵ Tímto jménem lze ukončit mladší etapu řádu sv. Lazara Jeruzalémského.

Kromě již řečené Francie řád hojně působil i ve Španělsku, Anglii, Itálii nebo Švýcarsku.⁶⁶ Ve Španělsku podle tradice Rodrigo Díaz de Vívar⁶⁷, zvaný „Cid“, zakládá roku 1067 první leprosárium ve Valencii.⁶⁸

⁶⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 165 - 166.

⁶⁵ Tamtéž. s. 166.

⁶⁶ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 46.

⁶⁷ Rodrigo Díaz de Vívar byl kastilský rytíř, později politický a vojenský vůdce, který v době počátku reconquisty dobyl a ovládl Valencii. Ve Španělsku je považován za národního hrdinu.

⁶⁸ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 46 - 48.

Podle legendy vznikly komendy i v dnešním Švýcarsku, a to roku 1134 v Seedorfu u Flüelen a roku 1217 i v Zürichu pod názvem Gfenn. V Anglii roku 1135 založil první komendu v Burton Lazare, hrabství Leicestershire, Roger de Mowbray, ve Skotsku pak byla zřízena komenda v Linlithgow, obě tyto komendy přetrvaly až do reformace. Roku 1181 údajně pronikl řád i do Čech a Rakouska a roku 1221 vzniklo převorství v Capui s rozsáhlými majetky na Sicílii a v Kalábrii, které řádu daroval císař Friedrich II.⁶⁹ O rozšíření působnosti řádu se zasloužila i dcera uherského krále Ondřeje II., svatá Alžběta, která mimo komendu v Uhrách a Ostřihomi se zasloužila i o založení komendy v německé Gothě, kam povolala rytíře sv. Lazara a roku 1229 pro ně založila špitál. Poté roku 1330 uherský palatin Jan Drugeth vydal listinu, v níž bere členy řádu přicházející do Uher pod svou ochranu.⁷⁰

Ve 12. století se řád dostal také do Německa a z Mohuče se dále rozšiřoval po celé zemi, hlavní zásluhu na jeho rozšíření do Saska a Duryňska měli především mohučští arcibiskupové Siegfried II. a III. von Eppstein. Tak byla založena r. 1231 i komenda v Braunsrode u Heldrungen. Dále v roce 1252 byla zřízena komenda a též leproserie v Sangerhausenu a o rok později začala fungovat i leproserie v Megersheimu u Mohuče, tu ale později byli lazariáni nuceni prodat kvůli dluhům.⁷¹

2.3 Řádová pravidla a statuty

Existenci řádu, datujícího své kořeny do 12. století, potvrdilo během staletí mnoho papežů vydáním nejrůznějších bul. Mezi ty nejvýznamnější patří především dvě z nich, první je bula *Inter assiduas* papeže Pia IV.

⁶⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 161.

⁷⁰ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 48.

⁷¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 160 - 161.

z roku 1565 a druhá bula *Militarium Ordinum Institutio* Klementa XIV. z roku 1772.⁷²

Zato řádová pravidla se své první redakce v podobě Statutární knihy dočkala až v roce 1314 díky Siegfriedovi de Flatte, komturovi komendy ve švýcarském Seedorfu. Původní pravidla jsou tak známá v podstatě jen z jednotlivých aktů velmistrů a různých vydávaných listin. A protože každá organizace, která ve své existenci překonává dlouhé historické údobí, musí své stanovy a pravidla přizpůsobovat novým požadavkům bez toho, aby opustila své historické poslání, i pravidla řádu se postupem času proměňovala. Prvním, kdo se pro tuhle změnu rozhodl, byl roku 1578 velmistr Salviati sídlící na generální kapitule v Boigny. Protože ale jeho nová redakce a kodifikace pravidel a zvyklostí byla uveřejněna až roku 1681, stihl mezi tím změnu provést někdo jiný. Tím, kdo provedl novou redakci, byl velmistr Nerestang roku 1649. Tímto způsobem byly za dalších velmistrů tyto statutární základy postupně doplňovány až do roku 1814, kdy vznikla řádová charta platná až do 20. století.⁷³

Do historie chodu řádu a formování jeho pravidel několikrát zasáhly, téměř až ohrozily jeho existenci, některé události. První z nich bylo oddělení italské větve v Capui od ústředí v Boigny, čímž došlo k rozdělení řádu. Neméně závažný důsledek mělo spojení řádu sv. Lazara s nově zřízeným Řádem Panny Marie Karmelské, o čemž rozhodl Jindřich IV. roku 1608. Přestože si řád i v tomto spojení zachoval svou paralelní existenci, mělo tohle rozhodnutí vliv jak na řádová pravidla, tak především na druhy řádových stupňů a změny dekorací. Až již zmiňovaná bula papeže Klimenta XIV. z roku 1772 učinila z řádu, dosud charakterizovaného pouze jako církevní a kanonický, řád čistě laický, čímž připravila cestu k ekumenismu. V moderním pojetí dvacátého století je řád považován za zcela nezávislý na

⁷² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 161 - 163.

⁷³ SUCHÁNEK, J., ČECH Z. *Nová úprava řádových stupňů a dekorací rytířského řádu svatého Lazara*. *Heraldická ročenka*, Praha : Heraldický klub České numismatické společnosti, 1975, s. 39.

papežském stolci a přístupný katolíkům, pravoslavným, anglikánům, protestantům i příslušníkům východních nezávislých církví. Tohle formuluje statut z roku 1933, upravený roku 1946, a zejména pak statut, „*pravidla a zvyklosti*“ vydaný roku 1968.⁷⁴

Ekumenické hledisko ovlivnilo i novou úpravu řádových stupňů a dekorací a dalo vzniknout i novým kategoriím. Dnes tak tvoří řád sv. Lazara členové řádu, mezi něž se řadí laičtí členové, církevní členové a řádové dámy a členové k řádu přidružení.⁷⁵

⁷⁴ SUCHÁNEK, J., ČECH Z. Nová úprava řádových stupňů a dekorací rytířského řádu svatého Lazara. *Heraldická ročenka*, Praha : Heraldický klub České numismatické společnosti, 1975, s. 39 - 42.

⁷⁵ Tamtéž. s. 42.

3 PŮSOBENÍ ŘÁDU V ČESKÝCH ZEMÍCH

„Počátky církevních řádů na našem území jsou těsně spjaty s upevňováním raně středověkého českého státu“⁷⁶ Nejstarší řeholní instituce u nás byla zřízena už kolem roku 1000 a znamenala první vstup ideálu západního způsobu mnišského života na českou půdu.⁷⁷ Jedním z prvních úkolů prvních mnišských komunit u nás bylo prohlubování křesťanství a snaha o jeho pronikání ke stále širším vrstvám obyvatelstva. Do 12. století zde působili téměř výhradně benediktini, až o půl století později se k nim přidružily kláštery řeholních kanovníků premonstrátů, mnichů cisterciáků a ještě o něco málo později také komendy nově vznikajících řádů rytířských a křižovnických.⁷⁸

Jako první se u nás z rytířských řádů usídlil Vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského neboli johanité. První rytíře tohoto řádu do země přivedl kolem roku 1160 Vladislav II. „V Českých zemích rozvíjí řád svou činnost zejména ve 13. století, kdy získává hrad Strakonice a buduje komendy na ochranu hranic a důležitých cest.“⁷⁹ Jako další se v Praze objevuje po roce 1200 řád Německých rytířů,⁸⁰ po roce 1230 templáři,⁸¹ ve 13. století rytíři řádu sv. Ducha z Montpellier,⁸² řád Křižovníků s červenou hvězdou⁸³ a Křižovníci s červeným srdcem.⁸⁴ Za velké podpory panovníka i

⁷⁶ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha : Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 6.

⁷⁷ Jednalo se o klášter benediktinů v Praze–Břevnově, který založil roku 993 kníže Boleslav II. a biskup Vojtěch.

⁷⁸ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha : Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 7 - 10.

⁷⁹ LOBKOWICZ, F. *Encyklopedie řádů a významání*. Praha : Libri, 1998, s. 16.

⁸⁰ Řád vznikl v roce 1190 během obléhání Akkonu. Založen byl brémskými a lübeckými kupci, kteří působili v rámci řádu johanitů. Roku 1199 byl řád pověřen papežem Inocencem III. bojem proti pohanům a osamostatnil se.

⁸¹ Přesné datum založení řádu není známo, předpokládá se, že vznikl v roce 1119 nebo 1120. Zrušen byl v roce 1312 bulou *Vox in excelso*.

⁸² Známí také jako špitálníci z Montpellier, či bratři ze Sassie. Řád vznikl v roce 1195 na popud hraběte Guye z Montpellier jako špitální bratrstvo. Jako rytířský řád byl potvrzen papežem Innocencem III. v roce 1198.

⁸³ Jediný rytířský řád založený v Českých zemích. Vyvinul se z laického špitálního bratrstva, založeného sv. Anežkou Českou v roce 1233 při kostele sv. Haštala v Praze na Starém Městě. Povýšen na řád byl papežem Řehořem IX. roku 1237.

příslušníků význačných panských rodů založili rytíři v průběhu 13. století v Čechách i na Moravě mnoho komend. Většina se jich nacházela na území šlechtických dominií, kde poté rytíři zaujali významné postavení. Členové řádu se hráli důležitou roli také v počátcích městského špitálnictví.⁸⁵

3.1 Lazariáni v Českých zemích

Povolávání rytířských a křižáckých řádů do Českých zemí a jejich panovnická obliba začala za krále Vladislava I. a končila zřízením jediného církevního rytířského řádu založeného v Českých zemích, totiž řádu Křižovníků s červenou hvězdou, roku 1238. Největší obliby u nás se řády tohoto typu těšily za vlády Přemysla Otakara II. a Václava II.⁸⁶

Informace o příchodu rytířů sv. Lazara do Českých zemí se nepatrně odlišují. Zatímco Milan M. Buben ve své encyklopedii uvádí jako dobu příchodů lazariánů období vlády krále Vladislava II. (1140 – 1172), podle Josefa Dolejšího byli tito rytíři uvedeni do Čech nejdříve o století později. Dolejší ale ani tuhle myšlenku nesděljuje s naprostou jistotou a dále vyjadřuje pochybnost o tom, že se tak ve středověku vůbec stalo.⁸⁷ Bubenovu myšlenku v podstatě vyvrací i autor František Skřivánek. Ten tvrdí, že podle něj se lze přiklonit spíše k názoru, že kníže Vladislav II. se z rytířských řádů seznámil pouze s johanity.⁸⁸

Svoji činnost řád svatolazarských rytířů redukoval zřejmě jen na špitální bratrstva, která nijak zvlášť nedisponovala majetkem a měla spíše měšťanský původ. O tom svědčí například osoba měšťana Fráni Černého

⁸⁴ Řád známý spíše pod mladším označením cyriaci. Ustaven byl nejprve jako řád špitálský (v roce 1179 bulou papeže Alexandra III.) Později byl transformován v řád kanonický (bulou papeže Alexandra IV. z roku 1256).

⁸⁵ JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha : Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 9 - 10.

⁸⁶ SUCHÁNEK, J. Ještě příspěvek k historii řádu sv. Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní vědy historické*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1973, s. 59.

⁸⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 169; DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 54.

⁸⁸ SKŘIVÁNEK, F. *Templáři v zemích Koruny české ve světle našich archivních pramenů*. Praha : Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2005, s. 10.

z roku 1397, který byl světským správcem svatolazarského špitálu v Praze, jak se dozvídáme z článku Jiřího Suchánka, uveřejněného v Heraldické ročence z roku 1973. Velkým ctitelem sv. Lazara z řad významných panovníků byl prý také Karel IV., který měl dokonce ve 14. století obdržet jeho ostatky od francouzského krále při svých cestách do Andelachu v Alsasku. Dnes jsou ostatky uloženy ve svatovítském gotickém relikviáři.⁸⁹

V dobách husitských válek mizí jakékoliv informace o činnosti bratrstva. Jedinou zmínku o této době nacházíme v Heraldické ročence z roku 1973, kde Jiří Suchánek ve svém článku prezentuje určité domněnky v souvislosti s králem Albrechtem Habsburským. Ten měl v době svého panování mezi roky 1437 a 1439 udělit hned několika rytířům zelený kříž, tzn. pasovat je na rytíře řádu. Jedná se ale jen o pouhé spekulace, a i kdyby k pasování několika příslušníků české šlechty na rytíře skutečně došlo, měl by tento akt význam pouze dekorační a na již mrtvou řádovou činnost v Čechách by neměl žádný vliv. Stejně tak nepodložené jsou informace o tom, že v 18. století se na našem území příslušníci řádu na krátkou dobu opět objevili. Mělo to být v době první Slezské války, tedy po roce 1740 za francouzsko – bavorského vpádu do Čech. Jedním z výše zmiňovaných měl být Filip Antonín de Rigaud, baron de Vaudreuil, který byl rytířem sv. Lazara a také důstojníkem u pluku královské francouzské pěchoty. V jejích službách měl také zemřít v boji o Prahu 5. 8. 1742.⁹⁰

Další zmínky o záslužné činnosti řádu sv. Lazara bychom podle Suchánka mohli nalézt v díle známého českého diplomata, spisovatele a cestovatele Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic. Ten je znám právě svou

⁸⁹ SUCHÁNEK, J. Ještě příspěvek k historii řádu sv. Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní vědy historické*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1973, s. 59.

⁹⁰ Tamtéž. s. 59 - 60.

cestou do Svaté země, o které napsal rozsáhlé cestopisné dílo, v jehož první části popisuje cestu do Jeruzaléma.⁹¹

Ke znovuoobnovení funkce řádu opravdu došlo až ve 20. letech dvacátého století. Bylo zřízeno české velkopřevorství, do jehož čela se jako první český velkopřevor postavil historik Karel VI. kníže ze Schwarzenberka. Stejně tak se v této době velké množství osobností, známých hlavně v předválečném životě, stalo řadovými rytíři. Byli jimi například Jan Lexa hrabě z Aehrenthalu, Václav rytíř Bartoň z Dobenína nebo Jan Ferdinand princ z Lobkowicz, a další se o tento titul alespoň ucházeli.⁹²

Čeští lazariáni tedy měli poměrně rychle vybudovanou funkční základnu, a tak mohli hned začít rozvíjet svou charitativní činnost. Podpořili například značnou částkou kostelní fond kardinála Kašpara, zúčastnili se eucharistického⁹³ kongresu v Budapešti a také rozvíjeli činnost na poli základních historických věd a církevního umění.⁹⁴

Velmi slibný rozvoj měl ale také bohužel velmi rychlý konec v podobě druhé světové války. Řada řadových rytířů emigrovala do zahraničí a bojovala na straně spojenců, jiní se snažili podpořit vlast bojem v domácím odboji. Několik členů bratrstva bylo zatčeno gestapem a čtyři z nich, JUDr. Vladimír Hruban, major Karel Kříž, štábní kapitán Oldřich Pilz a prelát řádu Msgre ThDr. Antonín hrabě Bořek-Dohalský,⁹⁵ položili za vlast dokonce svůj vlastní život.⁹⁶

⁹¹ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 50.

⁹² KARLOVSKÝ, A. F. J. Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. *Nový život*. Řím, 1974, s. 42.

⁹³ Eucharistiáni jsou římskokatolickou řeholní kongregací, která byla založena roku 1856 sv. Petrem Juliánem Eymardem. Jsou tzv. „řeholní společnost papežského práva“, což znamená, že generální představený řádu podléhá přímo papeži. Mezinárodní eucharistický kongres je událost pořádaná římskokatolickou církví.

⁹⁴ KARLOVSKÝ, A. F. J. Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. *Nový život*. Řím, 1974, s. 42.

⁹⁵ Český šlechtic a katolický kněz, arcibiskupský kancléř a kanovník svatovítské kapituly. V roce 1938 podepsal prohlášení české a moravské šlechty o věrnosti republice, po okupaci vypomáhal protinacistickému odboji a padl jako oběť nacistického teroru.

⁹⁶ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 170 - 171.

Po krátkém oživení činnosti, po skončení druhé světové války, kdy už to vypadalo, že řádu nestojí v cestě žádné překážky, mu zasadil další ránu komunistický puč v roce 1948. Znovu se opakovaly hrůzy, známé z druhé světové války, rytíři byli zatýkáni a vězněni, značná část jich opět odešla do exilu, kde žili v diaspoře. Právě z důvodu špatného udržování kontaktů a hledání se navzájem byla prozatímní česká delegace vytvořena až v roce 1972. Jako dočasné sídlo řádu bylo vybráno švédské město Lund. Až jmenování čtyř nových rytířů vévodou de Brissac, generálním místopředsedou řádu, spojilo lazarské rytíře zase do řad českého velkopřevorství. Poprvé po 25 letech došlo i k jejich pasování, začátkem měsíce září roku 1973 v katedrále ve Fuldě při příležitosti milénia pražského biskupství. O znovuoživení funkce českého velkopřevorství v exilu se zasloužili vedle velkopřevora Karla knížete ze Schwarzenberka především Radslav Jiří hrabě Kinský, břevnovský a emauzský opat, Anastáz Opasek a Maurus Verzich.⁹⁷

Ve dnech 28. srpna až 1. září roku 1974 se v Kodani konal celořádomý sjezd. Při téhle příležitosti byl jako rytíř přijat Arnošt Rolný a řádomými dámami se staly paní Dagmar Karlovská a Eva Menčíková. České velkopřevorství nashromáždilo v průběhu let 1973 a 1974 léky a zdravotnický materiál v celkové hodnotě přes padesát tisíc švédských korun, které byly poslány do Libanonu jako pomoc v občanské válce.⁹⁸

Začátkem roku 1974 také zahájila aktivní činnost Pomocná služba Českého velkopřevorství Řádu sv. Lazara ve Spolkové republice Německo. Zde se významně angažovali např. M. J. Kočí, V. L. Treček, H. Hanzalová a další. Jejich pomoc se soustřeďovala hlavně na sbírání léků, ostatního zdravotnického materiálu a finančních prostředků na podporu nejrůznějších charitativních projektů. V roce 1977 potom začal ve Schwalbachu vycházet

⁹⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 171.

⁹⁸ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 77 - 80.

„Réunion“ – zpravodaj českých rytířů řádu sv. Lazara Jeruzalémského v NSR, jehož redaktorem byl Josef Kočí.⁹⁹

V průběhu osmdesátých let, kdy docházelo k znovuoživení křesťanských duchovních ideálů a hodnot, vzrůstal počet členů i zájemců o členství a činnost v Českém velkopřevorství. Dne 16. února 1980 dochází díky iniciativě Bedřicha hraběte Strachwitze k založení první svatolazarské komendy Českého velkopřevorství ve Frankfurtu nad Mohanem. Po smrti jednoho z nejvýznamnějších členů řádu, čestného velkopřevora Karla VI. knížete ze Schwarzenberka, 8. dubna 1986 dochází uvnitř řádu k přesunům na nejvyšších postech. K převzetí nejvyšší funkce je samotným knížetem v podstatě předurčen jeho nevlastní bratr Dr. Radslav hrabě Kinský. Ten do té doby zastupoval velkopřevora v hodnosti bailiva, i když tato funkce byla velmi nejasná, protože nikdy nebylo přesně definováno, o jakou bailivu vlastně jde. Jednání generální kapituly, jehož cílem bylo uskutečnění právoplatné volby nového řádového velmistra a sjednocení obou dosavadních obediencí, probíhala na starobylé městské radnici v Oxfordu. Mezi kandidáty na úřad velmistra patřili markýz de Brissac, kníže Ernst August von Lippe a princ Francisco de Borbón vévoda Sevillský. S velkou převahou vítězí markýz de Brissac, ke spojení obou řádových obediencí ovšem bohužel ani po volbě nedochází.¹⁰⁰

3. 2 Špitální kostel sv. Lazara

Takzvané špitály hrály v Českých zemích až do josefínských reforem hlavní roli v oblasti zdravotní a sociální péče. Samotné slovo špitál označuje předchůdce dnešních nemocnic a pochází z latinského *hospitale* – hospic, neboli právě špitál. Ve středověku totiž slovo špitál ještě neznamenovalo

⁹⁹ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 80 - 81.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 81 - 82.

předchůdce nemocnic, ale hlavním úkolem tehdejších špitálů bylo poskytovat všeobecnou péči poutníkům ke svatým místům křesťanstva.¹⁰¹

Do Evropy začaly podobné instituce pronikat od 4. století, společně s rozvojem poutnictví. Špitály byly obvykle zřizovány především při kláštorech, nebo také v blízkosti sídel biskupů a kapitul. Ruku v ruce s vzednutou vlnou poutnictví v 11. století započal proces oddělování funkcí ubytoven pro poutníky, pro něž se ustálil pojem hospic (hospitium), a vlastních špitálů, které se zabývaly v duchu křesťanského milosrdenství péčí přednostně o chudé, nemocné, staré, sirotky a další potřebné.¹⁰² „/ *když péče o potřebné byla povinností každého křesťana, péči o nemocné se od 12. století věnovaly především křížovnické a rytířské řády vzniklé na půdě Svaté země.*“¹⁰³

Za předchůdce nemocnic, tedy v dnešním slova smyslu zařízení, které pečuje výhradně a jen o nemocné, můžeme označit dva typy ústavů rozšířených ve středověku. Spadají sem tzv. infirmaria, což jsou místnosti nebo celé budovy, které byly určeny k ošetřování nemocných řeholníků. Spolu se zmiňovanými špitály, které byly určeny pro širokou veřejnost, vznikala i infirmaria obvykle při kláštorech. Poslání ošetřovat výhradně jen nemocné, konkrétně malomocné, měla ve středověku i tzv. leprosária, která nechyběla v žádném větším městě z důvodu velmi rozšířených morových nákaz.¹⁰⁴

Lepra, která se řadí mezi velmi nebezpečné morové choroby, se v Evropě rozšířila v důsledku křížáckých válek a zvláště výrazně se objevovala v hustě obydlených městech. Ve 12. století bylo nutné zavést kvůli nákaze zvláštní opatření, které spočívalo především v izolaci nemocných, nejlépe až za hradbami měst. A tak vně pražských hradeb vznikl i Špitální kostel sv. Lazara, nazývaný některými autory přímo

¹⁰¹ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L. Pražské špitály a nemocnice. Praha : NLN, 1999, s. 7.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 8.

leprosárium, jinými Lazarská kaple, i když zda byl tento ústav určen skutečně jen malomocným, nebo všem nemocným bez rozdílu, se dnes již dozvíme těžko.¹⁰⁵

Kdy a kým byl Špitál sv. Lazara a kostelík téhož jména založen, se už asi nikdy nedozvíme. Jak píše dvojice autorů Teige, Herain ve své monografii „Kaple sv. Lazara“, první zmínky o špitále se k nám dostávají v souvislosti s morovou nákazou, která zasáhla středověkou Prahu asi ve 13. století. Informací o Lazarském špitálu s kostelíkem je opravdu poskrovnu, a tak téměř všechny publikace i články od roku 1900 vycházejí právě z díla Teigeho a Heraina. Ti se domnívají, že špitální kostel, původně románský a později goticky rozšířený, pocházel někdy z konce 12. století. Poprvé je doložen roku 1282, kdy vrcholilo dlouhé období hladu a moru a mrtvá těla už nebylo kam ukládat. Konšelé a starší měšťané tehdy rozhodli o vykopání několika hromadných hrobů (šachet), aby se zamezilo opětovnému rozšíření nákazy. Do každého z nich se vešlo okolo tisíce těl a dva byly vykopány právě na hřbitově u kostela sv. Lazara.¹⁰⁶

Kostelík zřejmě stával někde mezi Starým Městem pražským a Vyšehradem. Byl tam zřejmě již dávno před založením Nového Města pražského, a to konkrétně pod pozdější Novoměstskou radnicí, v nynější Spálené ulici. Špitál měl údajně stát ve velkém dvoře, číslo popisné 7, a v jeho těsné blízkosti bychom našli i kostel. Špitál byl určen pro tzv. bídné choré, jak se dočteme v díle Rudolfa Seckého i Františka Ekerta. Dá se tedy soudit, že sem byli umisťováni lidé s těžkými a nevléčitelnými chorobami, mezi nimi i lidé, kteří trpěli malomocenstvím. „*Tomek v Místopisu Pražském výslovně označuje dům tento špitální jako „domus leprosorum“ dům malomocných.*“¹⁰⁷ Cesta vedoucí vedle špitálu ho oddělovala od pozemků

¹⁰⁵ SVOBODNÝ, P., HLAVÁČKOVÁ, L. Pražské špitály a nemocnice. Praha : NLN, 1999, s. 12 - 13.

¹⁰⁶ TEIGE, J., HERAIN, J. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901, s. 4; SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 50.

¹⁰⁷ SECKÝ, R. *Staropražské špitály*. Praha, 1928, s. 59.

křížovníků s červenou hvězdou, které jim tu patřily až do doby, kdy je Karel IV. odebral k založení Nového Města pražského. Secký také zmiňuje Kostel sv. Linharta, kvůli kterému byl možná špitál sv. Lazara zřízen. U sv. Linharta totiž do doby postavení svatolazarského špitálu zřejmě přebývali všichni nemocní, včetně těch s nakažlivými chorobami. Je tedy více než zřejmé, že přestěhování nemocných za městské hradby ke sv. Lazarovi v tehdejší době jistě významně prospělo snahám o minimalizaci rozšíření nákazy.¹⁰⁸

Duchovní správu kostelíku sv. Lazara vykonával jako kaplan kanovník řádu Božího hrobu na Zderaze. Ačkoliv nelze dopátrat, od jaké doby takhle tehdejší systém fungoval, máme informace, že ve 14. století na svém plášti nosil vyobrazen kříž jak Křížovníků Božího hrobu, tak i řádu sv. Lazara. „Z kaplanů špitálních znám jest Zderazský převor Mikuláš (okolo r. 1346).“¹⁰⁹ V pořadí šestý český král Václav II. spolu s Janem Lucemburským měli řád zřejmě v oblibě, a proto nadali špitál různými výsadami, které později potvrdil i další český král Karel IV. Správa špitálu však nadále podléhala městskému právu. Za vlády Karla IV. směnil špitál své pozemky v Knovízi a v Malém Jenči za potřebnější zboží ve Lhotě u Kouřímě.¹¹⁰

To, jak se éra husitských válek neslavně podepsala na chodu celého řádu, je vidno i při zkoumání dějin českého řádového domu. Špitál v této době zanikl a kostelík přešel v majetek Novoměstských řezníků. Ti zde v sousedství měli své masné krámy, zřízené hned při založení Nového Města. Krámy zde stály ve dvou oddílech, přičemž druhý oddíl sahal až k zmiňované ulici Spálené, dříve Kovářské, místu, kde stával kostelík.¹¹¹ V časopisu Reunion, vydávaném přímo řádem, se dočteme, že ten, kdo udělil

¹⁰⁸ SECKÝ, R. *Staropražské špitály*. Praha, 1928, s. 58 - 59.

¹⁰⁹ EKERT, F. *Posvátná místa královského hlavního města Prahy*. Praha : VOLVOX GLOBATOR, 1996, s. 466.

¹¹⁰ SECKÝ, R. *Staropražské špitály*. Praha, 1928, s. 59; EKERT, F. *Posvátná místa královského hlavního města Prahy*. Praha : VOLVOX GLOBATOR, 1996, s. 466.

¹¹¹ TEIGE, J., HERAIN, J. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901, s. 4.

privilegia cechu řezníků, byl Karel IV. Jako důvod měl údajně uvést právě masné krámy, k jejichž zřízení dal příkaz.¹¹²

Další informace o kostelu sv. Lazara máme až z roku 1641, kdy požádali starší řeznického cechu¹¹³ novoměstskou kolej jezuitů, aby v kostele sv. Lazara „(...) *pro hojnější rozšíření cti a slávy Boží a ku poctivosti Rodičky Boží pod slavným titulem jejího Zvěstování konána a slavena byla česká kongregace.*“¹¹⁴ Čemuž tehdejší rektor P. Martin Bouda rád vyhověl. První slavnost této náboženské družiny Novoměstských řezníků se tedy v kostele sv. Lazara konala 6. října 1641. Přítomní byly kromě novoměstské rady i všichni řezníci, kterým P. Bouda vydal závazné písemné prohlášení o tom, že kostel zůstane i nadále v jejich držení a kolej jezuitů se nebude domáhat žádných jiných práv. V roce 1704 potom v kostele švédský kněz Jan František Jogeus zavedl mši svatou, která se měla číst každý pracovní den kolem desáté hodiny ranní. Řezníci se o kostel starali s úctou; dokladem toho může být skutečnost, že se v něm nalézalo pět oltářů: hlavní oltář s obrazem chudého Lazara, oltáře sester Magdaleny i Marty, sv. Anny, sv. Jana Nepomuckého a sv. Michala.¹¹⁵

V roce 1704 se vůbec zdálo, že kostelu svítá na lepší zítřky. Římskokatolický kněz Jan z Kříže, původem Španěl, požádal toho roku novoměstský magistrát, aby byl kostel sv. Lazara postoupen řádu Trinitářů neboli řádu Nejsvětější Trojice pro vykupování zajatců. Řád vznikl začátkem 12. století ve Francii a začátkem 17. století se přeměnil v řád žebravý. Jeho členové si zde chtěli zřídit vlastní klášter. Žádosti ale z neznámých důvodů nebylo vyhověno, a tak, jak píše dvojice Herain - Teige, Jan z Kříže podal podobnou žádost samotnému císaři Leopoldovi I., který žádosti vyhověl a 2.

¹¹² ŘEHOŘ, P. J. a VOJTÍŠEK, D. Kaple sv. Lazara na Novém Městě pražském. *Reunion*. Černošice : Vojenský a špitální řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia, n. g. o., 2010, s. 9.

¹¹³ Cech je středověké a raně novověké řemeslnické sdružení, které hájilo práva a zájmy svých členů, dohlíželo na jakost a cenu výrobků, na výchovu učedníků a skládání mistrovských zkoušek. Plnil též funkce reprezentativní, náboženské a sociální.

¹¹⁴ EKERT, F. *Posvátná místa královského hlavního města Prahy*. Praha : VOLVOX GLOBATOR, 1996, s. 466.

¹¹⁵ Tamtéž.

května 1705 nařídil, aby byl řád Trinitářů do Prahy k sv. Lazarovi převeden. Magistrátu se ale nelíbilo, že panovník měnil jeho rozhodnutí, a postavil se proti němu. Nakonec byli trinitáři převedeni do kláštera Panny Marie v Slupni, a tak u sv. Lazara zůstalo vše při starém.¹¹⁶

O špitálu se po jeho zrušení v 15. století dozvídáme znovu až o dvě století později, neboť k této době jej ve svém díle o staropražských špitálech krátce zmiňuje Rudolf Secký. Co se dělo přes dvě století, kdy o špitálu nemáme žádné informace, si můžeme jen domýšlet. Přibližně od 17. století měl sloužit jako jakýsi útulek pro žebráky. Mohli se zde ale ukrývat pouze ti z nich, kteří dostali ve městě k žebrotě povolení, a na znak toho jim byl dāl městský mosazný cejch, který měli povinnost nosit na viditelném místě. Secký se zde dokonce vyjadřuje ve smyslu, že žebráci měli svou vlastní zvláštní organizaci, kterou spravoval jakýsi „inspektor žebráků“. Soudím, že zřejmě pro kontrolu toho, zda všichni ve městě žebrající chudáci k tomu mají opravdu povolení.¹¹⁷

Zřejmě pro své nedostatečné využití či z jiných, nám neznámých důvodů byl kostel sv. Lazara v roce 1788 na příkaz Josefa II., jako množství jiných svatých míst, zrušen a odsvěcen. Již nefunkční kostel odkoupili roku 1791 opět řezníci na Novém Městě a založili v něm dílnu.¹¹⁸ Dílna sloužila buďto rozličným řemeslníkům k práci, nebo jako skladiště. V této době byl kostel zpustošen nejvíce, poničen byl portál, okna, dveře, svatostánek i zbytky cenných fresek. Kdo byl původcem tohoto vandalismu, nám prameny nesdělují; zda to byli řemeslníci, či žebráci, nevíme. Každopádně kromě zdí rozkopali i dlažbu kostela, zda se pod ní nenachází něco cenného. Kam se poděly oltáře a zvony po zrušení kostela, nám dāl není známo.¹¹⁹

¹¹⁶ TEIGE, J., HERAIN, J. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901, s. 14.

¹¹⁷ SECKÝ, R. *Staropražské špitály*. Praha, 1928, s. 59.

¹¹⁸ EKERT, F. *Posvátná místa královského hlavního města Prahy*. Praha : VOLVOX GLOBATOR, 1996, s. 466 – 467.

¹¹⁹ TEIGE, J., HERAIN, J. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901, s. 17.

Dvojice autorů Herain, Teige se ve svém díle zmiňuje o dětské nemocnici, které měla údajně vzniknout v kostele těsně po jeho zrušení roku 1842 na popud Dr. Edvarda Kratzmanna. Ani tento dobročinný skutek ale neměl dlouhého trvání a Kratzmannův nástupce Dr. Loschner nemocnici už po dvou letech převedl do nové budovy na Karlově náměstí, a tak kostel zůstal opět nevyužitý. Bohužel se tato informace ukazuje jako nepřilíživě věrohodná vzhledem k tomu, že se vyskytuje pouze v jedné, i když nejpůvodnější publikaci.¹²⁰

Přes veškeré protesty nakonec kostelík musel ustoupit novým budovám císařsko-královského trestního soudu. Pro tyto účely ho stát od řezníků roku 1886 odkoupil, stejně tak jako mnoho okolních budov. Přesná data zbourání se v různých publikacích liší: Buben ve své encyklopedii uvádí červen 1901, Herain-Teige uvádějí, že se s bouráním začalo dne 3. prosince 1900 a 11. prosince že došlo i na kostel sv. Lazara. Ať to bylo tak nebo tak, nic nepomohly ani protesty podané Společností přátel starožitností českých v Praze, Spolkem architektů a inženýrů v království Českém ani konservátorem Janem Herainem ke stavební komisi.¹²¹ „*Demolice proběhla na základě usnesení Městské rady a na návrh architekta Josefa Mockera, který stavbu ve svém posudku prohlásil za historicky a architektonicky bezcennou.*“¹²² Po kostelíku dnes zůstal jen románský tympanon s basreliéfem¹²³ „Vzkříšení sv. Lazara“, který je dnes uložený v lapidáriu Národního muzea v Praze. Ulice, kde stál řádivý dům řádu sv. Lazara, nese nyní na jeho památku název Lazarská.¹²⁴

Tehdejší podobu kostela nám dnes dokládá pouze řada uměleckých děl, povětšinou jsou to rytiny a dřevoryty. Pro příklad lze uvést dřevoryt

¹²⁰ TEIGE, J., HERAIN, J. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901, s. 14 – 15.

¹²¹ Tamtéž. s. 16.

¹²² DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 60.

¹²³ Tympanon je trojúhelníková nebo segmentová plocha jako výplň štítu nebo nadpraží, zdobená nízkým reliéfem (basreliéf).

¹²⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 169.

Kozla a Petrleho z Annabergu z roku 1562, dále je to rytina Willenbergova z roku 1601, mědirytina Wechirova podle van den Bossche z roku 1606, mědirytina Folperta van Ouden–Allena z roku 1685, a z pozdějších například rytina Šemberova z roku 1831 a akvarely malíře Jansy. V pražské univerzitní knihovně je též zachován zpěvník mešních písní kostela sv. Lazara cechu Novoměstských řezníků z roku 1574, který na titulní straně zobrazuje podobu kostela i s přilehlými budovami.¹²⁵

3.3 Další místa spjatá s činností řádu

Kromě špitálního kostela sv. Lazara v Praze existuje ještě mnoho dalších měst a míst spojovaných s činností řádu v našich zemích. Pro většinu z nich ale neexistují adekvátní písemné prameny, které by to mohly jednoznačně doložit. Josef Dolejší ve svém díle „Duch smaragdového kříže“ uvádí dvě lokality, u kterých tvrdí, že je zde doložena existence špitálu sv. Lazara. Bohužel už zde není doložena přímá spojitost s činností řádu svatého Lazara. První z nich měl být Jindřichův Hradec. Milan M. Buben vyjadřuje podobnou domněnku: „*Řád snad působil i v Jindřichově Hradci, kde byla na místě zvaném Klášterík původně leproserie.*“¹²⁶ Leprosárium, které bylo patrně nejstarším v zemi, zde založili rytíři z řádu Templářů krátce po svém příchodu do Čech roku 1232. Tato nemocnice pro malomocné měla zpočátku charakter infirmaria, což znamená, že sem směli pouze a jen členové řádu. Po zrušení templářského řádu roku 1312 bylo leprosárium využíváno městem, což dokládají zmínky v městských písemnostech z 15. století, kde se hovoří o „via leprosárium“ – cestě vedoucí kolem domu malomocných. Bohužel spojitost lazariánů s tímto objektem nikdy nebyla doložena.¹²⁷

¹²⁵ SUCHÁNEK, J. Ještě příspěvek k historii řádu sv. Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní vědy historické*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1973, s. 59.

¹²⁶ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 170.

¹²⁷ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 60.

Dalším místem, na kterém měl mít řád své sídlo, je Kutná Hora. Informace o spojitosti tamního kostela a špitálu s řádem sv. Lazara se ale velmi výrazně odlišují. Jiří Suchánek Kutnou Horu zmiňuje v obou svých článcích uveřejněných v heraldických ročenkách z let 1970 i 1973. Mluví zde s naprostou jistotou o kostelu a hospitálu, pocházejícím z 12. století.¹²⁸

Dalším, kdo tuhle informaci předkládá s překvapivou jistotou, je Milan M. Buben. Ten ve své publikaci tvrdí, že v Kutné Hoře na předměstí Kolmark, známém dnes jako Karlov, u městských hradeb naproti Čáslavské bráně a v sousedství kostela sv. Kříže stál roku 1324 špitál s kostelem sv. Lazara. Jeho zakladatelem byl kutnohorský měšťan Štěpán Pirkner. Kostel byl údajně velmi poničen husity, ale existoval až do roku 1833.¹²⁹

Po dvou autorech, kteří chtěli doložit činnost členů řádu v Kutné Hoře, přichází třetí, který to naopak velmi striktně vyvrací. Josef Dolejší ve své publikaci „Duch smaragdového kříže“ pokládá souvislost lazariánů s kostelem v Kutné Hoře za nanejvýš spekulativní. Za nepochybnou považuje informaci o tom, že špitál v Kutné Hoře ve 13. století opravdu existoval; co už ale doloženo není, je jakákoliv jeho spojitost s řádem sv. Lazara. S Bubnem se částečně shoduje v tom, že špitál byl založen roku 1324 nadací Štěpána Pirknera před Čáslavskou branou. Podle archivních pramenů ale budova vykazuje charakter typické městské instituce, bez toho, aby se na jeho správě či fungování podílel jakýkoliv řád, a už vůbec ne řád rytířský, o němž by byly nepochybně zanechány nějaké zmínky v historických dokumentech. Pirkner před svou smrtí roku 1362 zřejmě přenesl své správcovské spolusprávo na kutnohorskou obec, druhý díl práva měl po jeho smrti připadnout Sedleckému klášteru, který býval nejstarším cisterciáckým opatstvím v českém království. Nikdo další

¹²⁸ SUCHÁNEK, J. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, s. 50; SUCHÁNEK, J. Ještě příspěvek k historii řádu sv. Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní vědy historické*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1973, s. 58.

¹²⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 169 - 170.

v otázce správcovství zmiňován není a Všeobecná nemocnice založená roku 1861 a vybudovaná na stejném místě, nyní zvaném Pirknerovo náměstí, už s naším tématem nemá vůbec nic společného.¹³⁰

Kde je tedy pravda a jestli vůbec v kutnohorském špitále kdy byli příslušníci řádu sv. Lazara, nebo nikoliv, se už asi nikdy nedozvíme. Bohužel pramenů k tomuto tématu je opravdu poskrovnu, a tak se nám nenaskýtá dostatek publikací k srovnání nebo detailnímu zkoumání. Z materiálů, které nám autoři k dané problematice předkládají, ale spíše vyplývá, že rytíři řádu svatého Lazara na území města s největší pravděpodobností nikdy nepůsobili.

Dalším místem plným spekulací ohledně našeho řádu je panství v Kuksu nad Labem. Buben i Dolejší ve svých dílech uvádějí informace o údajných úmyslech Františka Antonína hraběte Sporcka uvést zde na své panství svatolazarský řád. Někdy v 18. století prý zde chtěl nechat zasvětit kostel a špitál sv. Lazaru, nakonec ale od svého záměru z neznámých příčin upustil.¹³¹

Jen pouhé střípky informací můžeme nalézt ve spojitosti s městem Litomyšl. Právě odtud pocházejí písemnosti z let 1347 a 1407 o lazaretu malomocných. Ani v tomto případě ale bohužel nelze dokázat přímou spojitost s lazariány. Též problematické je tvrzení o tom, že řád působil v Olomouci nebo v jiných koutech Moravy. Hledání spojitosti s pojmenováním podle sv. Lazara Jeruzalémského je více než zavádějící. Uvádí se totiž, že také v Olomouci býval špitál sv. Lazara, a to někde v místech před hradbami poblíž Litovelské brány. Jeho patronát¹³² a funkce jsou ale dosti nejasné.¹³³ „*I jinde v Čechách se mnohde vyskytují*

¹³⁰ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 60.

¹³¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*,. Praha : Libri, 2002, s. 170; DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 60.

¹³² Patronát (patronátní právo) je soubor práv a povinností, jež přísluší fyzické nebo právnické osobě vůči kostelu nebo církevnímu úřadu na základě zvláštního právního důvodu.

¹³³ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 60.

*patrocinia*¹³⁴ sv. Lazara, ale není zřejmé, zda souvisejí s řádem sv. Lazara.¹³⁵

¹³⁴ Patrocinium (zasvěcení) označuje v katolické církvi pojmenování určité budovy (kostela, kláštera, nemocnice atd.) po určitém světcí, pod jehož ochranou dané místo má stát. Kromě jmen světců může patrocinium znít i na některou z událostí dějin spásy, křesťanský symbol, či přímo některé z Božích jmen či označení. Patrocinium se může v průběhu dějin měnit.

¹³⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 170.

4 PŮSOBENÍ ŘÁDU V DNEŠNÍ DOBĚ

Po pádu komunismu v Československu bylo české velkopřevorství řádu sv. Lazara Jeruzalémského dne 11. 1. 1991 zaregistrováno jako veřejně prospěšná organizace, nikoliv církevní instituce, a byly schváleny jeho stanovy. Ty byly od té doby několikrát upravovány. Poslední doklad o jejich změně je z roku 2011, kde se říká: „*Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia je samostatnou a nezávislou národní jurisdikcí působící zejména v historických zemích České Koruny na území České republiky a v zahraničí, která je formálně právně konstituována v souladu s platným právním řádem České republiky jako mezinárodní nevládní organizace.*“¹³⁶ První slavnostní uvedení do úřadu obnoveného velkopřevorství se konalo dne 9. 11. 1991 v chrámu Matky Boží před Týnem. K prvnímu dni následujícího roku byla zrušena Česká komenda v Německu založená v roce 1979 v čele s hrabětem Strachwitzem a byla napojena na řádovou lékařskou službu v Německu. Všichni zahraniční členové řádu byli poté převedeni pod jurisdikci českého velkopřevorství řádu v Praze.¹³⁷

I po návratu z exilu zůstalo České velkopřevorství výrazně orientováno na francouzskou řádovou obedienci. To vyplývalo kromě předchozích událostí i z osobních zájmů, vazeb a společenských ambicí. Kancléřem se roku 1992 stal Josef Kočí z Prahy, v jehož domě bylo i zřízeno oficiální sídlo velkopřevorství. Ve zmíněné funkci působil až do roku 2001, kdy ho v ní vystřídal Václav hrabě Bořek Dolanský.¹³⁸

Od té doby na území České republiky působí dvě formace svatolazarského řádu: francouzská obedience, která obhospodařuje jednu českou a jednu moravskou komendu, a maltská, která obhospodařuje

¹³⁶ Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Oslj* [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/ceske-velkoprevorstvi/stanovy.html>>.

¹³⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 171.

¹³⁸ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 83.

komendy Pražskou a Západočeskou, čímž vytváří velkou bailli. Nejvyšším cílem obou formací je především služba ku prospěchu potřebných, trpících a beznadějných.¹³⁹

Za velmi významnou událost je považováno konání mezinárodního řádového setkání zvaného Reunion, které se koná každé dva roky v Praze. V roce 1998 se ho zúčastnilo celých 260 spřízněnců řádu z celého světa. Celkovou prestiž řádu posílil i fakt, že roku 1998 řádový kříž přijali i emeritní královéhradecký biskup a titulární arcibiskup Karel Otčenášek a o dva roky později i ostravsko-opavský sídelní biskup František Václav Lobkowicz.¹⁴⁰

V současné době je České velkopřevorství tvořeno dvěma komendami, Pražskou a Moravskou, a Severočeskou delegací. Velká rada velkopřevorství se skládá z osob na těchto postech: Velkopřevor, duchovní převor, bailli, kancléř, almužník, kapitulář, špitálník a provizor. Dále má každá z komend i delegace svého vlastního velitele.¹⁴¹

Řád svatého Lazara Jeruzalémského, původně katolický rytířsko-špitální řád, je nyní přetvořen v laický křesťanský řád ekumenické povahy. Hlavní náplní jeho práce je lékařsko-charitativní činnost, především poskytování pomoci všem nemocným a potřebným. V dnešní době řád zakládá nebo alespoň podporuje nemocnice, zvláště leprosária v rozvojových zemích, a poskytuje jim jak finanční, tak i materiální pomoc. Mimo to se účastní i pomoci v místech postižených katastrofami, kam zasílá léky, obvazový materiál a vysílá tam své odborníky.¹⁴²

Původní zaměření řádu bylo ve své době natolik výjimečné, že dokonce obohatilo slovní zásobu řady světových jazyků. Například

¹³⁹ DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 83.

¹⁴⁰ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 172.

¹⁴¹ Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Oslj* [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/o-radu/organizace-oslj-bohemia.html>>.

¹⁴² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 172.

v angličtině slovo *lazarhouse* znamená leprosárium a slovo *lazarette* označuje v mnohých jazycích polní nemocnici.¹⁴³

Dalším velmi významným úkolem řádu je ekumenická činnost, to znamená sblížení všech křesťanských církví.¹⁴⁴ „*V duchu svých prastarých zásad z období svého vzniku, v duchu tolerance náboženské, rasové i národností se řád snaží přispět svým podílem k posilování a prohlubování lidskosti.*“¹⁴⁵

¹⁴³ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 172.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

5 ZÁVĚR

Jak je vymezeno již v úvodu, úkolem práce bylo podat ucelený obraz dějin řádu svatého Lazara Jeruzalémského se zaměřením na České země. Z důvodu velmi malého množství dostupných pramenů se celá práce potýká s určitou nejistotou a pochybnostmi týkajícími se zjištěných informací. Protože autoři literatury k tématu se v uváděných faktech vždy úplně neshodují, podává práce tyto informace z více pohledů a nabízí množství alternativ.

Řád svatého Lazara Jeruzalémského patří k těm méně známým rytířským řádům, které s největší pravděpodobností kdy působily na území Českých zemí. Má práce mi pomohla si utřídit a ujasnit dějiny řádu jak ve světě, tak především na našem území. Za hlavní přínos práce považuji zjištění, že v Kutné Hoře se řád s největší pravděpodobností nikdy nevyskytoval. Tato otázka je jedna z velmi diskutovaných v souvislosti s působením řádu u nás, především z důvodu toho, že dostupné informace se od sebe velmi odlišují a dopátrat se původní primární literatury bývá někdy docela obtížné.

Vzhledem k bohulibé činnosti, kterou řád a jeho příslušníci po dobu svého fungování vykonávají ve světě, naplňují řádové heslo „Atavis et armis“ – „S předky a zbraněmi“ s patřičnou úctou.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BUBEN, Milan. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, I. díl: Řády rytířské a křížovníci*. 1. vydání. Praha : Libri, 2002. ISBN 80-7277-085-3.

DOLEJŠÍ, Josef. *Duch smaragdového kříže: Dějiny rytířského a špitálního řádu sv. Lazara Jeruzalémského se zvláštním zřetelem na Čechy a Moravu*. 1. vydání. Praha : Agentura Pankrác, 2003. ISBN 80-902873-9-5.

EKERT, František. *Posvátná místa královského hlavního města Prahy, I. díl: Posvátná místa nynější*. Praha : VOLVOX GLOBATOR, 1996. ISBN 80-7207-041-X.

JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha : Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-11-6.

KARLOVSKÝ, A. F. J. *Řád sv. Lazara Jeruzalémského a jeho čeští rytíři. Nový život*. 2. vydání. Řím : [b.j.], 1974, ročník 26., s. 40-42.

LOBKOWICZ, F. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. 2. vydání. Praha : Libri, 1998. ISBN 80-85983-71-0.

ŘEHOŘ, P. J. a VOJTÍŠEK, D. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě pražském. Reunion*. Černošice : Vojenský a špitální řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia, n. g. o., 2010, ročník 34., číslo 3., s. 7-10.

SECKÝ, Rudolf. *Staropražské špitály*. Praha : [b.j.], 1928. Tištěno jako 2. – 9. číslo časopisu Památky.

SKŘIVÁNEK, František. *Templáři v zemích Koruny české ve světle našich archivních pramenů*. 2. vydání. Praha : Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2005. ISBN 80-902907-8-7.

SUCHÁNEK, Jiří. Ještě příspěvek k historii řádu sv. Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní vědy historické*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1973, ročník 6., číslo 4., s. 58-61.

SUCHÁNEK, Jiří a ČECH Zdirad. Nová úprava řádových stupňů a dekorací rytířského řádu svatého Lazara. *Heraldická ročenka*, Praha : Heraldický klub České numismatické společnosti, 1975, s. 39-64.

SUCHÁNEK, Jiří. Královské řády Francie. *Heraldická ročenka*, Praha : Heraldický klub České numismatické společnosti, 1977, s. 56-61.

SUCHÁNEK, Jiří. O řádu svatého Lazara. *Heraldika – bulletin pro základní historické vědy*, Praha : Heraldická sekce Kruhu spolupracovníků Muzea těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy, 1970, ročník 3., číslo 4., s. 45-52.

SVOBODNÝ, Petr a HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Pražské špitály a nemocnice. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-315-0.

TEIGE, Josef a HERAIN, Jan. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901. Zvláštní otisk z Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, ročník 8.

VLČEK, P., SOMMER, P. a FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1998. ISBN 80-85983-17-6.

Internetové zdroje:

Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Oslj* [online]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/ceske-velkoprevorstvi/stanovy.html>>.

Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Oslj* [online]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/o-radu/organizace-oslj-bohemia.html>>.

7 RESUMÉ

The main task of this work is to give an integrated view of the history of the Order of Saint Lazarus of Jerusalem. In more details it focuses on its activity in Bohemia and the places connected with this activity. The estimation of up to now processing of this topic within Czech historiography and comparing findings of different authors is a component of this work.

To make the work transparent enough for the reader, I have decided to divide it into three basic parts according to the historic development of the order. The first part deals with the beginning and the early history of the order abroad. The second part targets in more details the operation of the order in Bohemia and the places linked with its operation there. The activity of the order on the present is covered in the third part, the last one.

Because of the small amount of approachable sources, the whole work struggles with some uncertainty and doubts concerning found information. As the authors not always completely agree on the presented knowledge, this work brings more points of view and offers more alternatives.

The Order of Saint Lazarus of Jerusalem belongs to the less known knightly orders which most likely operated in Bohemia. The work has helped me organize and clarify the history of the order in the world as well as in our country. I consider the discovery that the order has probably never occurred in Kutna Hora the main contribution of my work. This issue is one of the most discussed within the context of the operating of the order in our country, first of all because the obtainable information differs a lot, and it is sometimes quite difficult to get original primordial literature.

With respect to their virtuous activity, which has been being done for the time of its existence in the world by the order and its members, they fulfill the motto of the order "Atavis et armis" - "By ancestors and arms" - with appropriate reverence.

8 PŘÍLOHY

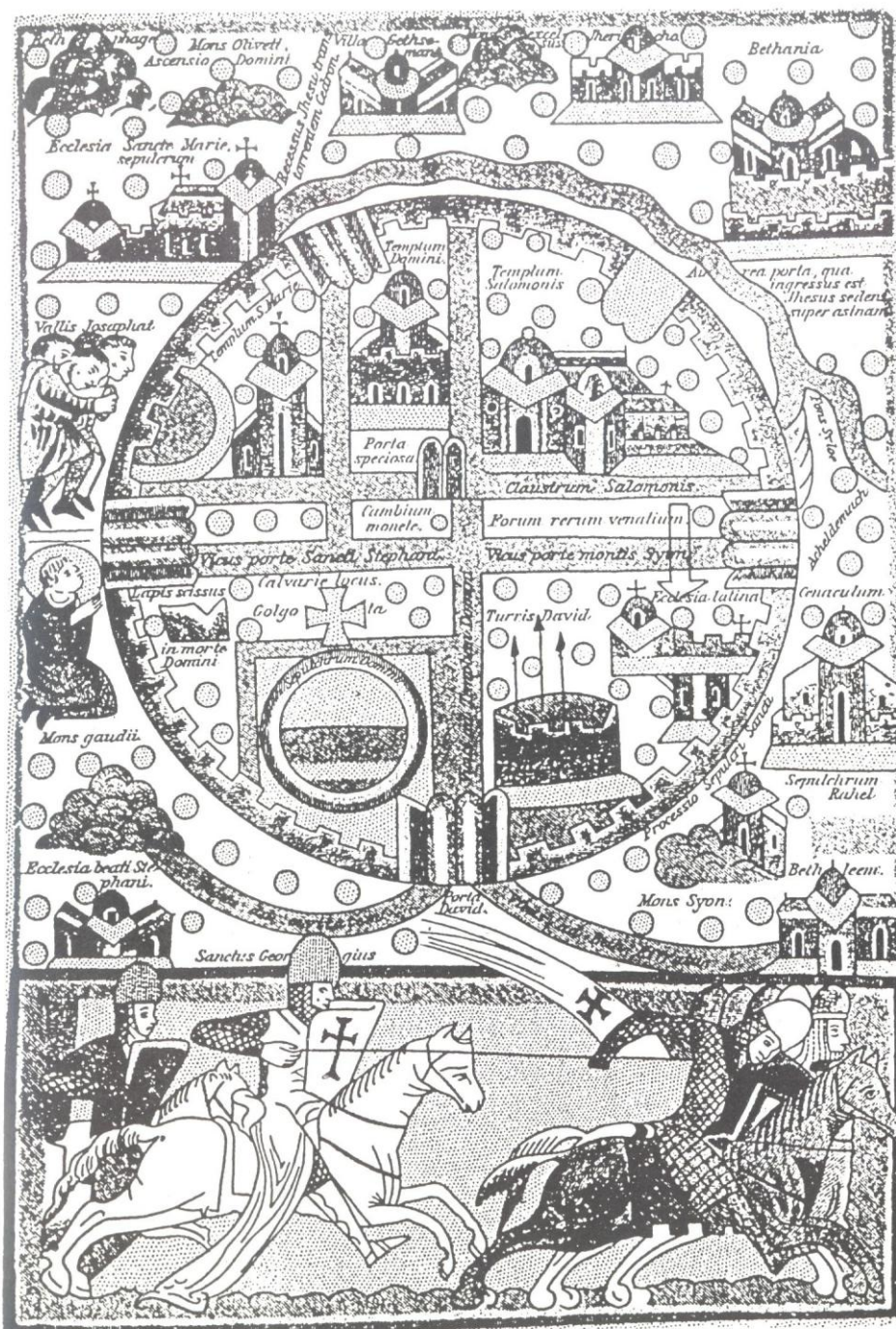
1 Rytíř řádu svatého Lazara Jeruzalémského	46
2 Plán Jeruzaléma z roku 1170	47
3 Zámek Boigny	48
4 Lazariánský kříž	49
5 Kaple sv. Lazara	50
6 Karel VI. kníže ze Schwarzenberka	51
7 Mezinárodní znak řádu	52
8 Znak Českého velkopřevorství	53

Příloha 1: Rytíř řádu svatého Lazara Jeruzalémského (15. století)

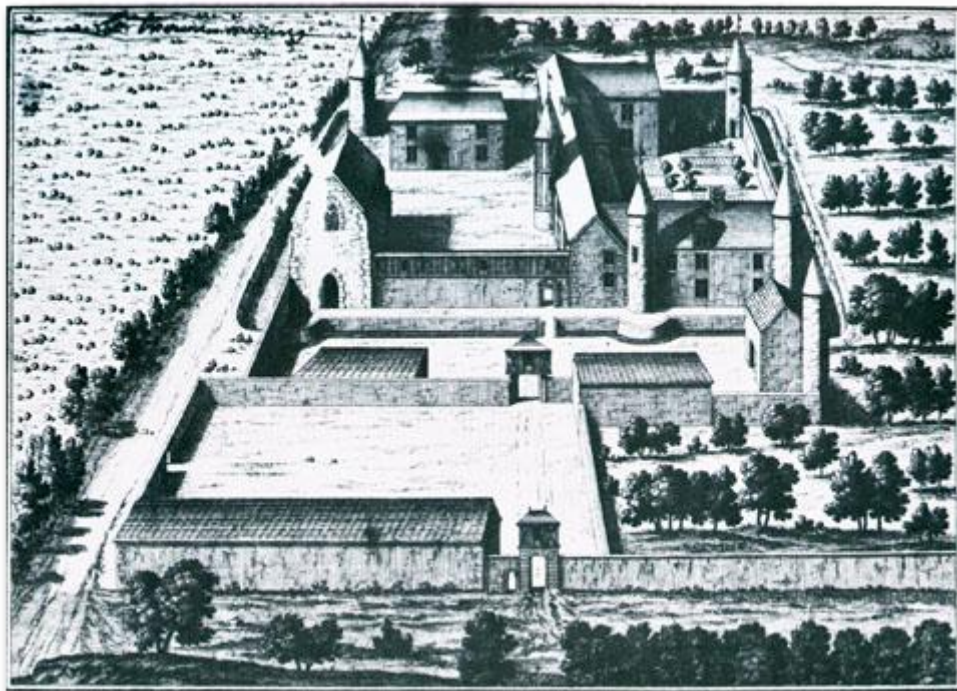
Převzato z: BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha : Libri, 2002, s. 154.

Příloha 2: Plán Jeruzaléma z roku 1170

Převzato z: DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 23.

Příloha 3: Zámek Boigny, sídlo řádového velmistra (1699)

Převzato z: Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Osij* [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/o-radu/historie-ve-svete.html>>.

Příloha 4: Lazariánský kříž je osmihrotý se všemi rameny stejně dlouhými, tvar má stejný jako maltézský kříž a tak je i nazýván v heraldické terminologii.

Převzato z: Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Os/j* [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/o-radu/heraldika.html>>.

Příloha 5: Kaple svatého Lazara Jeruzalémského z jihovýchodní strany

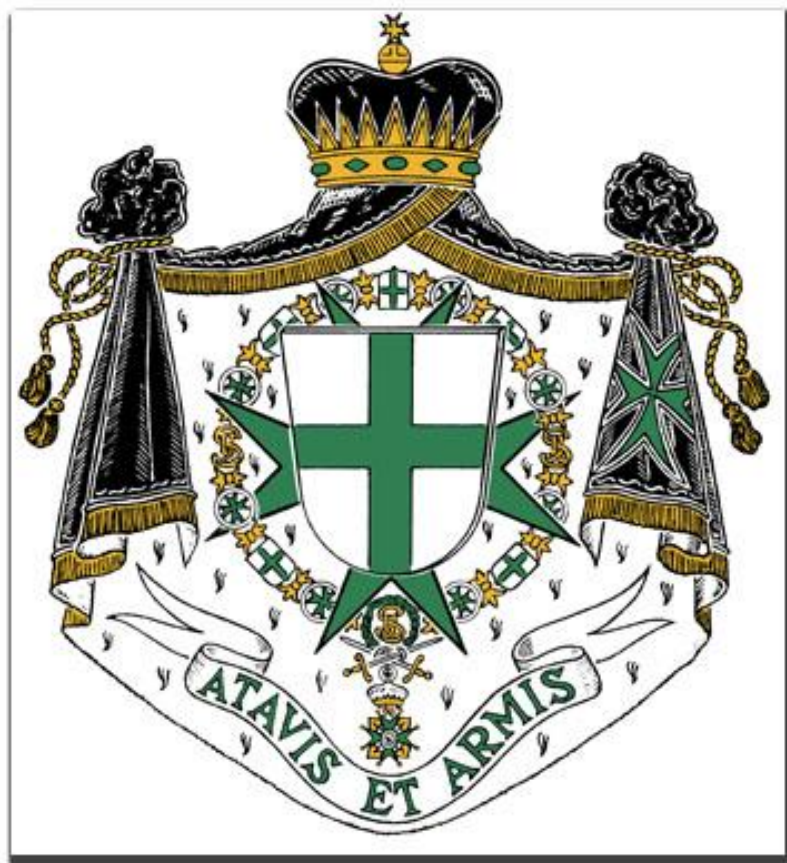
Převzato z: TEIGE, Josef a HERAIN, Jan. *Kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském*. Praha : Společnost přátel starožitností českých, 1901. Zvláštní otisk z Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, ročník 8, s. 1.

Příloha 6: Karel VI. kníže ze Schwarzenberka, český velkopřevor

Převzato z: DOLEJŠÍ, J. *Duch smaragdového kříže*. Praha : Agentura Pankrác, 2003, s. 62.

Příloha 7: Mezinárodní znak OSLJ (používán při akcích a na dokumentech, týkajících se celého řádu).

Převzato z: Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Os/lj* [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/o-radu/heraldika.html>>.

Příloha 8: Znak Českého velkopřevorství (národní jurisdikce používají mezinárodní podobu znaku s tím, že v heraldicky pravém horním poli štítu je znak nebo symbol národní).

Převzato z: Vojenský a špitální Řád svatého Lazara Jeruzalémského – Bohemia. *Oslj* [online]. [cit. 25. dubna 2012]. Dostupné z: <<http://www.oslj.cz/o-radu/heraldika.html>>.